

150 konzorcium adatai és dokumentumai a <http://www.library.yale.edu/consortia> oldalon találhatóak.

Európában jelenleg mintegy 30 konzorcium működik. Közülük több éve szilárdan őrzi pozícióját és szélesíti tevékenységi körét pl. a fin FinElib vagy a dán DEF.

Az Open Society Institute és az eIFL program mintegy 39 közép-, kelet- és dél-európai területű, valamint balti és dél-afrikai köztársaságot támogat, közöttük is alakultak konzorciumok az elmúlt években.

A könyvtári konzorciumok legfontosabb iránya az európai országhatárokon átívelő kapcsolódás lehet (pl. GASCO – Németország, Ausztria, Svájc, SELL – Görögország, Spanyolország, Olaszország).

Cseh és szlovák könyvtári környezetben a legismertebb működő projektek közé tartozik az EZB – (Elektronische Zeitschriftenbibliothek), amely valamennyi könyvtár elektronikus folyóiratához biztosít hozzáférést, és a JIB (Egységes Információs Portál), amely különböző információforrások teljes szövegű dokumentumait szolgáltatja.

(Prókai Margit)

Lásd még 179

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Múzeumok, levéltárak

Lásd 184, 187

Kiadói tevékenység

04/277

ANDERMANN, Heike – DEGKWITZ, Andreas: Neue Ansätze in der wissenschaftlichen Informationsversorgung. Ein Überblick über Initiativen und Unternehmungen auf dem Gebiet des elektronischen Publizierens = Bibliothek. 28.Jg. 2004. 1.no. 35–59.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és francia nyelven

Új kezdeményezések a tudományos információellátásban. Áttekintés az elektronikus publikálás területén történt kezdeményezésekről és vállalkozásokról

Elektronikus folyóirat; Elektronikus publikáció; Folyóiratárak; Kutatás információellátása; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A kutatás áttekinti és felméri az elektronikus publikálás helyzetét és fejlődését. Négy tevékenységi terület kezdeményezéseit és vállalkozásait mutatja be: „új üzleti modell”, „a tudományok önszerveződése”, „az együttműködés új formái”, és „költségcsökkentés együttműködéssel”. Kitér a lektorálás

új formáira is a tudományos kommunikáció folyamatában.

(Autoref.)

04/278

OKERSON, Ann: Towards a vision of inexpensive scholarly journal publication = Libri. 53.vol. 2003. 3.no. 186–193.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Az olcsó tudományos folyóiratkiadás víziója felé

Elektronikus folyóirat; Folyóiratárak; Folyóiratkiadás; Hozzáférhetőség

Tíz-tizenkét évvel ezelőtt a kutatók és könyvtárosok, legalábbis a természettudományok területén, arról ábrándoztak, hogy az elektronikus terjesztés révén maguk a szerzők fogják közreadni eredményeiket, mégpedig gyorsan és a kiadók közvetítése nélkül, a költséges szakfolyóiratok pedig irrelevánsá válnak és eltűnnek. Néhány dolog meg is valósult: ilyen Paul Ginsparg „e-print” rendszere, de a költséges folyóirat-kiadási rendszer fennmaradt. Ezt követően jelentek meg a grafikus böngészők: a Mosaic, a Netscape, majd az Internet Explorer, amelyek forradalmasították az internetet. A folyóirat-kiadók „vették a lapot”, és két-három év alatt kialakították az e-folyóiratokhoz való hozzáférés formáit egyéni és konzorciumi licencek keretében. Az árak viszont nem csökkentek, és a legnagyobb kiadók ugyanazok maradtak, legfeljebb kezdték magukba olvasztani a kisebbeket. Ma már minden jelentős folyóirat rendelkezik webes változattal. Az értékesítés jelenlegi gazdasági modellje egyszerű: ha a megrendelő nem tart igényt a nyomtatott változatra, 30%-os kedvezményt kap, ha mindkettőre igényt tart, akkor 10, 20 vagy 30% felárat kell fizetnie. Ez a gyarapítási költségvetésekre természetesen nagy terhet ró.

A 90-es években sokan továbbra is hittek abban, hogy létrejöhet, sőt elkerülhetetlenül szükséges egy hatékonyabb és gazdaságosabb információterjeszté-

si modell. Újabb „e-print” szolgáltatások jöttek létre, elindult néhány olcsó vagy ingyenes alternatív tudományos e-folyóirat, kialakult a SPARC, a PLoS és a BOAI kezdeményezés, majd legutóbb megjelentek az intézményi archívumok. E kezdeményezések többsége mögött technológiai újítások és szponzorok (tudományos társaságok, egyetemek, kormányok, alapítványok és hirdetési források) állnak – közülük a legígéretesebb az Open Archive Initiative.

A legutóbbi fejlemény, amely még nem teljesedett ki, a nyílt hozzáférés (egyelőre még magának a fogalomnak is több értelmezése van). A következők jellemzik: „nagy emberek” (Soros György és mások) támogatását nyerte el; a cikk és a folyóirat fennmaradására épül; a szerzőket állítja választás elé, hogy hol publikálnak; az új modellek a költségeket másképpen szeretnék előteremteni (akár a szerzők intézményeitől egyfajta tagsági díjként, vagy akár maguktól a szerzőktől); a tudományos intézmények és egyetemek archívumaik révén mint aggregátorok működnek; az ingyenesség kérdését egyelőre elnapolták, bár néhány kiadó bizonyos feltételek mellett ingyenesen vagy kedvezményesen szolgáltat, például a fejlődő országok számára; az olcsóbb infrastruktúra némileg mérsékelte a költségeket, és az előfizetési árakat; néhány szerző ingyenesen rendelkezésre bocsátja cikkeit intézménye honlapján vagy „e-print” szolgáltatás keretében.

Felvetődött a kérdés, hogy hol a nyílt hozzáférés határa. Nem nyílt hozzáférést sem az előfizetett, sem az egy idő után ingyenessé tett, sem az alacsony előfizetési díjú, sem a gazdag országoknak drágán és a szegény országoknak ingyenesen szolgáltatott folyóirat. Nem világos, hogy a költségek áthárítása méltányosabb és hatékonyabb rendszert eredményez-e. A hagyományos folyóirat-kiadásnál az alacsony színvonalú folyóiratok előbb-utóbb nem tudják fenntartani magukat, az ingyenességnél viszont nincs meg ez a szűrés.

04/279

CAFFO, Rossella: La Carta di Parma per la diffusione della cultura europea sul Web = Boll.AIB. 43.vol. 2003. 4.no. 489–496.

A Pármai Charta az európai kultúra weben való terjesztéséért

Digitalizálás; Fejlesztési terv

A MINERVA (Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation) projekt működésének fontos állomása volt az EU olasz elnöksége idején, 2003 novemberében Parmában tartott európai Minerva konferencia, melynek során 27 ország (a tagokon kívül a 10 leendő új tag, Oroszország és Izrael) delegációja megvitatta és elfogadta a nemzeti képviselők csoportja (15 országból 17 szakértő) által megfogalmazott Chartát. Ez 10 pontban foglalja össze a közös európai program lényegét: 1. az internet és az új technológiák intelligens használata; 2. hozzáférhetőség; 3. minőség; 4. szellemi tulajdon és magánszféra; 5. interoperabilitás és szabványok; 6. repertorizálás és többnyelvűség; 7. „benchmarking”; 8. kapcsolatok a nemzeti és európai intézményekkel; 9. kiszélesítés és kooperáció; 10. a jövő perspektívái. Ezt követően a dokumentum vázolja a politikai és stratégiai hátteret, valamint a jelenlegi helyzetet. A Pármai Chartát megkapták a 2003. novemberi brüsszeli kulturális miniszteri értekezlet résztvevői.

(Mohor Jenő)

Lásd még 181

Az elkövetkező tíz évben több modell fog együtt élni, nehéz megjósolni, hogy a jövőben melyik válik majd uralkodóvá. A nyílt hozzáférési modell sikeressége a hozzáférés modellváltásában rejlik majd. A lektorálásra a minőség biztosítása érdekében az újabb megoldások esetében is szükség van, és a tudományos kiadásnak fennmarad a szerepe az akadémiai presztízs létrehozásában, értékelésében és megőrzésében. Kérdés viszont, hogy a nem hagyományos folyóiratok mikor és hogyan érnek el olyan presztízst, mint a hagyományosak.

A felmerülő költségek szempontjából nézve a dolgot, vannak, akik megfelelő megoldásnak tartják, hogy a szerzők a webre tegyék, a keresőgépek pedig visszakeressék műveiket. A kutatók jelentős része szerint csak a színvonalas, lektorált folyóiratok kellően megbízhatóak, ezt az olvasók egyre inkább igénylik is. A nonprofit intézmények nem tudnak támogatást biztosítani, de a nyílt hozzáférési mozgalomnak, ha sikeres szeretne lenni, mindent meg kell tennie az intézményi támogatás biztosítása érdekében.

Ami az egyéb lehetőségeket illeti, a legkézenfekvőbb megoldás a kormányzati támogatás lenne, a kutatáshoz hasonlóan. Ezzel kapcsolatban a szerző szkeptikus. Szerinte óvatos optimizmusra az ad okot, hogy a tudományos kommunikáció fenntartása sok érdekelt közös ügye. Átmeneti időszak következik, majd nagy változások várhatók, de tudni kell, hogy a nyílt hozzáférésnek is vannak költségei. A szereplőknek egyetértésre kell jutniuk és együtt kell működniük a változások érdekében. Fontos teendők: a kutatás és a kormányzat folyamatos tájékoztatása; az új folyóiratok támogatása új modellekkel – tekintet nélkül kiadójukra; a viták hevének csillapítása; annak felismerése, hogy nagyon összetett kérdésekről van szó.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 177, 195, 221

Az ismertett cikkek forrásai:

- ABI-Tech. – ABI-Technik (DE)
- Accad. Bibl.Ital. – Accademie e Biblioteche d'Italia (IT)
- Am.Libr. – American Libraries (US)
- Ann.Libr.Inf.Stud. – Annals of Library Science and Documentation (IN)
- Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
- Bibl.forum Bayern – Bibliotheks-Forum Bayern (DE)
- Bibliografjá – Bibliografjá (RU)
- Bibliothek – Bibliothek. Forschung und Praxis (DE)
- Boll.AIB – Bolletino AIB (IT)
- Bottom Line – Bottom Line (US)
- BuB – BuB Forum für Bibliothek und Information (DE)
- Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
- Coll.Res.Libr.News – College and Research Libraries News (US)
- Čtenář – Ctenář
- Dial.Bibl. – Dialog mit Bibliotheken (DE)
- Documentaliste – Documentaliste (FR)
- Educ.Inf. – Education for Information (I)
- IFLA J. – IFLA Journal (I)
- Inf.Dev. – Information Development (I)
- Inf.Outlook – Information Outlook (US)
- Inf.Serv.Use – Information Services and Use (I)
- Information – Information. Wissenschaft und Praxis (DE)
- Int.Inf.Libr.Rev. – International Information and Library Review (I)
- ITlib. – Informačné Technológie a Knižnice (SK)
- J.Acad.Lib.ariansh. – Journal of Academic Librarianship (US)
- J.Am.Soc.Inf.Sci.Technol. – Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)
- J.Doc. – Journal of Documentation (GB)
- J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
- Kirjastoletti – Kirjastoletti (FI)
- Knižnica – Knižnica (SK)
- LIBER Q. – LIBER Quarterly (I)
- Libr.Admin.Manage. – Library Administration and Management (US)
- Libr.Arch.Sec. – Library and Archival Security (US)
- Libr.J. – Library Journal (US)
- Libr.J.Supplement – Library Journal Supplement (US)
- Libr.Rev. – Library Review (GB)
- Libri – Libri (I)
- Naučn.Teh.Bibl. – Naučnye i Tehničeskie Biblioteki (RU)
- New Rev. Inf. Netw. – New Review of Information Networking (GB)
- Online Inf.Rev. – Online Information Review (I)
- Program – Program (GB)
- Prz.Bibl. – Przegląd Biblioteczny (PL)
- Public Libr.Q. – Public Library Quarterly
- Ref.User Serv.Q. – Reference and User Services Quarterly (US)
- Ser.Libr. – The Serials Librarian (US)
- Signum – Signum (FI)
- Tech.Serv.Q. – Technical Services Quarterly (US)
- Z.Bibliotheksbes. Bibliogr. – Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)